

Haninka Fričová a Lotinka Staňková byly příjemnými hostitelkami schopnými účastnit se i diskusí pražské inteligence. Do jejich salonů přicházeli lékaři, literáti a další významní mužové jako Jan Evangelista Purkyně, dr. Karel Slavoj Amerling, dr. Josef Radomil Čejka, dr. Vilém Dušan Lambl, dr. Josef Podlipský, básník Václav Bolemír Nebeský, Josef Bojislav Pichl, bibliotékař Antonín Jaroslav Vrtátko, slovníkář Josef Franta Šumavský, František Ladislav Rieger, baron Villani, katecheta P. Václav Štulc, prof. Ignác Jan Hanuš, Karel Jaromír Erben a jiní.

Staňkovi bydleli v tehdejší Pasířské ulici čp. 719 v druhém patře. Byt měl tři pokoje do ulice a několik pokojů do dvora. Prostřední pokoj s dvěma okny do ulice byl salonem, kde se vědci a umělci setkávali. V prvním patře téhož domu bydlel František Palacký se svou rodinou. Odtud pozdější název ulice Palackého. V Pasířské ulici se nacházel i Fričův salon.

Václav Staněk vystudoval v Praze filosofii a medicínu a stal se uznávaným pražským lékařem. Miloval jazyk mateřský a psal drobné statě do časopisů a odborná díla z anatomie. Jeho salon zaznamenal rozkvět zejména v roce 1836, kdy se po smrti jeho tchýně, paní Reissové, nastěhovala k nim nejmladší její dcera Antonie. Energická a ušlechtilá Antonie uveřejňovala básně pod pseudonymem Bohuslava Rajska a stala se hybnou silou salonu. Za ní sem přicházely mladé ženy a dívky, které si uvědomovaly, že i ženy mohou významně přispět k povznesení národa, pochopí-li výchovnou roli matky a její poslání vychovávat děti pro český národ. Tak to chápala i Božena Němcová, když v roce 1843 napsala svou první báseň *Ženám českým*.

Antonie Rajska snila o tom, založit ústav na vycho-

J. V. Hellich: Lotinka Staňková s dcerou Boženkou.

vání českých dívek. Nadšeným rádcem jí byl častý návštěvník salonu dr. Karel Slavoj Amerling. Také on usiloval o všeobecné vzdělávání všech vrstev národa a založil později v Žitné ulici proslulý ústav Budeč. Antonie si najala prázdný byt ve Vodičkově ulici v domě U Zálužických čp. 698/32. Ve dvou pokojích měla školu, v jednom bydlela. Byt najala 16. října 1843. V r. 1844

tam zahájila vyučování. Sem docházela i sestra Boženy Němcové Marie Panklová, když pobývala v Praze.

Do tohoto podnětného a optimisticky do národní budoucnosti hledícího prostředí přivedl František Palacký svého přítele Josefa Hellicha.

V první polovině čtyřicátých let se sice již začala rodit předchůdkyně fotografie, tak zvaná daguerrotypie, ale podobizny byly nedokonalé, černobílé, a proto portrétní malba měla stále ještě přednost při zvětšování lidských podob. Staňkův salon skýtal mnoho objektů pro portrétní malbu, mnoho osobností vhodných pro trvalé zachycení a uchování jejich tváří pro budoucnost. Z té doby se zachoval vedle Hellichova portrétu Antonie Bohuslavy Rajske i jeho portrét dr. Václava Staňka se synem Abundem a portrét jeho ženy Lotinky s dcerou Boženou.

Na Hellichových podobiznách nutno ocenit životnost, se kterou se snažil věrně vystihnout podobu svého zákazníka. V portrétech předstihl Hellich svou dobu, jeho podobizny jsou odborníky stavěny nad jeho olátní obrazy právě pro svou živost a zobrazení skutečnosti. Za mimořádně zdařilý je považován jeho již zmíněný portrét mladého Františka Palackého z roku 1843 kreslený později na kámen v litografickém ústavu Josefa Kriehubera ve Vídni. Tento obraz o rozměrech 35 x 27 cm se stal podkladem pro podobiznu Palackého malovanou olejem v roce 1846. Zde je patrna Hellichova schopnost důsledného realistického vidění, ale i rozvoj psychologické složky při vystižení portrétovaného.

V Staňkově salonu se Hellich seznámil s Boženou Němcovou. Uvedl ji sem dr. Čejka a všichni byli krásnou venkovankou okouzleni. Jak švihnutím čarovného

proutku omámila přítomné. Každý si přál s ní hovořit a slyšet její názor. Bohuslava Rajská si získala její sympatie a mezi oběma vzniklo vřelé přátelství. Němcové tehdy vyšly první básně a začala vydávat své pohádky a pověsti. Všem bylo jasné, že v ní roste českému národu spisovatelská hvězda.

Mezi hosty se objevil v létě 1844 František Ladislav Čelakovský. Přijal pozvání dr. Friče a dr. Staňka a navštívil jejich rodiny. V dubnu mu zemřela žena a zanechala čtyři malé děti. Před svou smrtí vyjevila muži přání, aby na její místo přivedl Antonii Rajskou. Antonie se Čelakovskému líbila. Zapůsobila na něj svou oduševnělostí a vztahem k literatuře. Dodal si proto odvahu a požádal ji o ruku. Obě její sestry byly tomuto svazku nakloněny, ale Antonie nečekanou nabídkou zaskočena, nevěděla, jak se rozhodnout. Navíc se jí dvořil slovenský student Samuel Hroboň, přívrženec Štúrovy družiny. Studoval v Halle a při své poslední návštěvě Prahy jí vyznal lásku. Ona mu dala jistou naději a o to těžší bylo nyní její rozhodování. Se svým trápením se svěřila Boženě Němcové. Ta napsala Antonii 8. srpna 1844 dopis, v němž se jednoznačně přimluvila za „božského pěvce“. Asi před třemi týdny Čelakovského osobně poznala a o to rozhodněji radila přítelkyni, aby ho neodmítla. Dopis končí slovy:

„Vy nám po boku našeho pěvce, toho skvělého slovanského slunce nejvíce pomoci můžete. Ve Vás skládají celou svou naději mnozí – mnozí. ...zdali Vy jej neochráníte, kdo by to mohl, aby pro nás nebyl ztracen.“

Antonie přání Němcové vyslyšela a dala Čelakovskému slovo. Krátce nato se slavilo zasnoubení a v následujícím roce 2. dubna 1845 byli snoubenci oddáni v Praze u františkánů. Brzy poté se stěhovala Antonie za

mužem do Vratislavi. Čelakovský Boženě Němcové nikdy nezapomněl, že to byla právě ona, kdo se za něho přimluvil. Ještě než po svatbě odjeli, přišel s nápadem, že by měl Hellich pořídit portrét Boženy Němcové pro Staňkův salon.

Zcela přesné informace, kdy, kde a jak se obraz maloval, nemáme. Můžeme se pouze domnívat, že Hellich začal obraz malovat hned v dubnu 1845, a to ve svém tehdejší ateliéru na Malé Straně, a že portrétovaná musela nejméně dvakrát sedět modelem. Helli-chovi bylo tehdy osmatřicet let. Byl dva roky ženat a měl ročního syna Vincence. Bydlel tehdy ve Vladislavské ulici a ateliér měl na Dražického náměstí.

První zmínku o portrétu nacházíme v dopise z 9. května 1845, v němž píše Antonie Boženě Němcové z Vratislavi do Prahy:

„Zda-li pak Hellich již začal malovati, těším se na Vaši podobiznu, ani se dočkati nemohu, až mi Staněk oznámí, že hotova jest.“

Němcová odpovídá 20. května 1845: „Podobizna je již hotova a dle úsudku všech velmi zdařilá. Raději bych ovšem visela ve Vašem pokoji, než pana svakra, v tom uměleckém cechu. Stydím se, neboť toho ani nezasluhuju. Myslím však, že je to památka přátelům.“

Podle tohoto dopisu by se zdálo, že 20. května byl její portrét již dokončen, ale poznámky MUDr. Staňka v dopisech do Vratislavi přinášejí poněkud jiné údaje. Dne 25. května 1845 Václav Staněk píše: „Paní Němcová již skoro domalována a velmi dobře trefena ve velikosti něco menší než životní.“

Dne 13. června 1845 sděluje Staněk Antonii: „Její obraz ještě nemáme, ač tvář úplně hotova jest.“

Podle slov „její obraz ještě nemáme“ lze usoudit, že

portrét se nemaloval u Staňků, ale v malířském ateliéru. Antonie Čelakovská píše Němcové 12. července 1845:

„Jak velice se těším, že jste se ku prosbám našim naklonila a se přece vyobraziti dala. Až jen napřesrok opět do Prahy přijedu, pak se na ten hezký obrázek hodně vynadívám a najdu jemu nejhezčí místočko. Ovšem že bych jej nejraději zde ve Vratislavi měla, to by bylo ale tuze velké sobectví, já tedy jsem si prozatím celou Vaši postavu a tvář tak v mysli utkvěla, že se mi zdá, že ji ani čas rušitelný, ani nižádná změna pokaziti nemůže. A tu mám vlastně nejpodobnější podobiznu od Vás, protože i duševní stránku znám, co někdy opravdovému malíři věc nemožná bývá. Jen to lituji, že ji nižádnému jinému ukázati nemohu.“

Z těchto zpráv lze učinit závěr, že obraz, který Hellich začal malovat asi v dubnu 1845, byl dohotoven po 13. červnu téhož roku. Sympatický je i postřeh Antonie, že se malíři, byť opravdovému, nemusí vždy podařit zachytit i duševní stránku člověka.

Jednu zajímavou zprávu o tomto portrétu máme od samotné Boženy Němcové, ovšem až z roku 1854. Tehdy napsala svému příteli Hanuši Jurenkovi, který chtěl sepsat její životopis a otisknout nějaký její portrét. Měl na mysli Hellichův obraz a Němcová se k tomu vyjádřila: „Ač dobře trefená, přece ani kraj ani postavení moje, jak v obyčeji mám, se neshodují, to bylo gusto Staňkovic.“

Z těchto slov možno udělat závěr, že róbu, v níž spisovatelka byla portrétována, zapůjčila paní Staňková. Němcová v ní skutečně vyhlíží jako příslušnice výše postavené společenské vrstvy.

O jejích cestách do Hellichova ateliéru si můžeme